

но – електронної середі // Государство и право. – 2004. – № 11 – С. 34-38. 3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К., 2009. – С. 10. 4. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 519-520. 5. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. – К.: Юридична думка, 2004. – С. 617-621. 6. Міжнародний уголовний суд: проблеми, дискусії, пошук рішень. – М., 2008. – С. 247-360.

О.Ю. НАТАЛІЧ

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПОНЯТЬ ТА СИСТЕМИ

По мнению автора статьи, в процессе осуществления реформирования уголовного права в Украине недостаточно внимания уделяется его источникам. Одной из причин недостаточной теоретической разработки данной проблемы является многозначность и нечеткость самого понятия источников права, ее необходимости и ограниченности, которая касается и определения понятия и системы источников уголовного права. Непригодна к использованию некоторых из них приведет к снижению эффективности норм уголовного права, а также к беспорядку в их системе.

In opinion of author of the article, in a process realization the reformation of criminal law in Ukraine is not enough attention spraded his sources. One of reasons of insufficient theoretic development this problem are polyvalency and unclearness concept sources of law, its indefiniteness and determination which touches and definition systems of sources criminal law. Nonrecognition and ignoring few of them will result in the decline of effectiveness norms of criminal law, and also to disorder in their system.

Одне з соціальних призначень держави полягає у регулюванні відносин у суспільстві. Держава регулює такі відносини за допомогою певних правих повелінок загальної дієвості, які прийнято називати нормами права. Демократичні перетворення, що відбулися в нашій країні, прийняті Конституції України (1996 р.), курс на проведення правової реформи обумовили перетяг традиційних уявлень юридичної науки радянського і сучасного періоду про право і його джерела, у тому числі джерела такої галузі, як кримінальне право.

Розглядаючи об'єктивне право, необхідно одним з перших розглянути питання про джерела права. Походження самого цього терміну пов'язують із творчістю Тита Лівія, який, вказуючи у своїй історії Риму на закони XII таблиць, сказав, що ці закони становлять джерело всього публічного і приватного права.

Найчастіше під джерелами права вчені-правники розуміють ті форми, в яких закріплюються загальнообов'язкові правила поведінки, тобто правові норми, які, власне, складають об'єктивне юридичне право. Тобто, під джерелами права слід розуміти форми об'єктивізації правових норм, які служать ознаками їхньої обов'язковості в даному суспільстві і в даний час. Не слід плутати поняття джерела права, як ознаки загальнообов'язковості правової норми, з поняттями джерела, як засобу пізнання права, і поняттям історичного пам'ятника. Це поняття можуть збігатися, але цей збіг випадковий і не випливає з їхньої суті.

© НАТАЛІЧ Олена Юрківна – аспірантка Київського Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Конституція має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України (далі – Конституція) і повинні відповідати їй (ст. 8 Конституції). Наведені положення не усувають необхідності розкриття правового та системопутворючого потенціалу Конституції у сфері кримінального судочинства, виявлення її місця та ролі в системі джерел кримінального права.

З метою забезпечення виконання країнами – учасницями Конвенції про захист прав та основних свобод людини (Рим, 1950), яка була ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. (далі – Конвенція), створено Європейський Суд з прав людини. Юридична Європейського Суду з прав людини (ст. 45 Конвенції) поширюється на всі справи, що стосуються втручання та застосування цієї Конвенції і які Високі Договірні Сторони передають йому на розгляд відповідно до ст. 48 Конвенції. Визнання Україною права людини і прохання пробику, пов'язаних не тільки з виконанням рішень Європейського Суду з прав людини та використанням цих рішень у національній правозахисній практиці, але й визнання умов визначення цих рішень як джерел кримінального права.

У теорії права фундаментально вивченню джерел права були присвячені роботи С. С. Алексєєва, С. Д. Зіва, І. І. Лукашук, М. М. Марченко, П. М. Рабиновича, М. В. Цвіка, В. Самолюка, В. Філіп'єва, О. Е. Кутафіна, Р. Давіда та ін.

Дослідження проблем джерел кримінального права здебільшого має сутопний характер і було частинною розв'язання більш широким завдань кримінального законодавства у роботах багатьох вчених. Теза, відповідно до якої єдиним джерелом кримінального права може бути лише закон, стала своєрідною аксіомою кримінальної науки. Якщо раніше ідея множинності джерел права категорично заперечувалася, то зараз багато авторів визначають подільність джерел кримінального регулювання. Однак відсутні роботи, присвячені комплексному дослідженню цього питання.

Рядом з тим залишаються спірними поняття джерела кримінального права, роль та значення рішень Європейського Суду з прав людини, Конституційного Суду України, судової практики у формуванні національного кримінального законодавства.

Немає в теорії права й єдності поглядів щодо визнання відомчих нормативних актів джерелом права, що повною мірою актуальність визначення їх правової природи, ролі та значення у формуванні кримінального законодавства. На протязі багатьох років підхід радянських вчених до цього питання відрізнявся трьома особливостями. По-перше, відомча неютичка цього питання. Достатньо сказати, що за 35 післявоєнних років (1946-1981) було опубліковано лише дві загальнотеоретичні праці по даній проблемі і незнана кіткість досліджень джерел права в окремих правових системах, в галузях права та ін. Таке положення зрозуміло: радянські вчені, визнаючи єдиність форми та змісту в праві, нерідко віддавали пріоритет дослідженню його соціально-класових аспектів. Це поновалося другою особливістю підходу до вивчення даної проблеми, як права в цілому, з позиції протиробства двох систем. Закономірність розвитку джерел права виводилася з тезису давньорядно протилежної класової сутності буржуазного та соціалістичного права. Природно, що при такій підході найбільш досконалу систему джерел права повинна була представляти наша держава та інші соціалістичні держави. Що стосується протилежного лагеря, то в ньому виявлявся відсутній від принципів верховенства закону, кризису законності та ін.

Претьюю особливістю підходу до вирішення даного питання була його обмеженість та непослідовність. Дослідження проблем джерел права велося в рамках проблематики радянського права. При цьому, хоча в світі визнавалася множинність джерел права, в умовах радянської правової системи єдиним джерелом права визнавалася нормативний акт. Тому поняття «система джерел права» замінювалося поняттям «система законодавства». Проблема ролі джерел права в правовій системі випенялася питанням про співвідношення системи права та системи законодавства.